

Euro'nun Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Hakkında

Doç. Dr. Aykut Kibritçioğlu

Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
İktisat Bölümü, 06590 Cebeci, Ankara.
E-Posta: kibritci@dialup.ankara.edu.tr

1. Giriş

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana içinde buldukları “siyasal” bütünleşme sürecinin önemli tamamlayıcılarından birini “ekonomik” bütünleşme,¹ onun önemli ve güncel bir temel bileşenini ise “parasal” bütünleşme süreci oluşturmaktadır.

Parasal bütünleşme süreci; “Maastricht ölçütleri” çerçevesinde 15 AB ülkesinden 11 tanesinin enflasyon oranı, faiz haddi, kamu kesimi bütçe açıkları ve toplam borç stoklarını belirli sınırların altına düşürüp kendi ulusal paraları arasındaki dalgalanma gereksinimini minimize ederek ekonomilerini iyice birbirine “yakınlaştırmaları” veya benzetmeleri sayesinde, 1999'da başlayıp aşamalı olarak 2002 yılına kadar tamamlanacaktır. 2002'de, 11 ülkenin ulusal paraları fiziki olarak da yürürlükten kalkıp onun yerini “Euro” adını verdikleri bir “tek para” alacak, parasal birliğin şimdilik dışında kalan İngiltere, Yunanistan, Danimarka ve İsveç de zamanla bu birliğe katılacaklardır. Öte yandan, Maastricht yakınlaşma (convergence) ölçütleri AB üyeliğine hazırlanmakta olan aday ülkeler açısından birer üyeliğe giriş engeli oluşturmayacak olsa bile,² bu ülkelerin de er ya da geç parasal birliğin gerektirdiği makroekonomik ölçütlere uymaları gerekecektir.

1999 yılı başında “kaydi para” olarak kullanıma giren, 2002 yılında ise fizikî olarak dolaşıma çıkacak olan Euro'nun çeşitli ulusal paralar karşısındaki seyri Grafik 1'de

---

¹ Avrupa ekonomik entegrasyonu konusundaki kapsamlı ve yararlı bir internet sayfası için <http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/eurores.html> adresine bakılabilir.

² AB üyeliğine aday ülkeler ile Türkiye ekonomileri ve AB ekonomileri arasındaki makroekonomik benzerlik derecesinin araştırıldığı ayrıntılı bir çalışma için bak. Kibritçioğlu (1998).

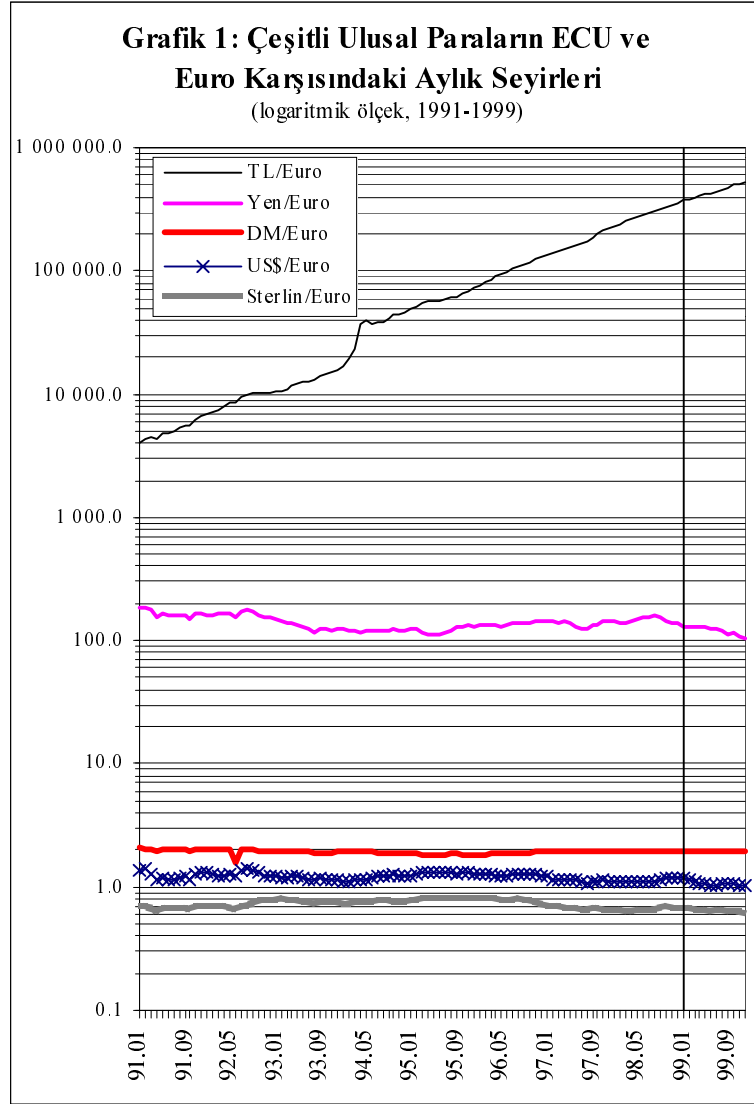
gösterilmiştir.³ Tablo 1’de ise, Grafik 1’deki ulusal paraların 4 Ocak 1999’dan 4 Ocak 2000’e kadar birbirlerine karşı ne oranda değer kazandıkları veya yitirdikleri özetlenmiştir. Bu verilere göre, Türk Lirası 1999’da ABD Doları, Japon Yeni, İngiliz Sterlini, Alman Markı ve Euro karşısında değer yitirmiştir. Euro ise, ABD Doları, Japon Yeni ve İngiliz Sterlini karşısında değer yitirirken yalnızca Türk Lirası karşısında değer kazanmıştır.

Tablo 1: Seçilmiş Ulusal Paraların Birbirlerine Karşı Değer Kazanma Oranları
(yüzde değişme, 4 Ocak 1999 - 4 Ocak 2000)

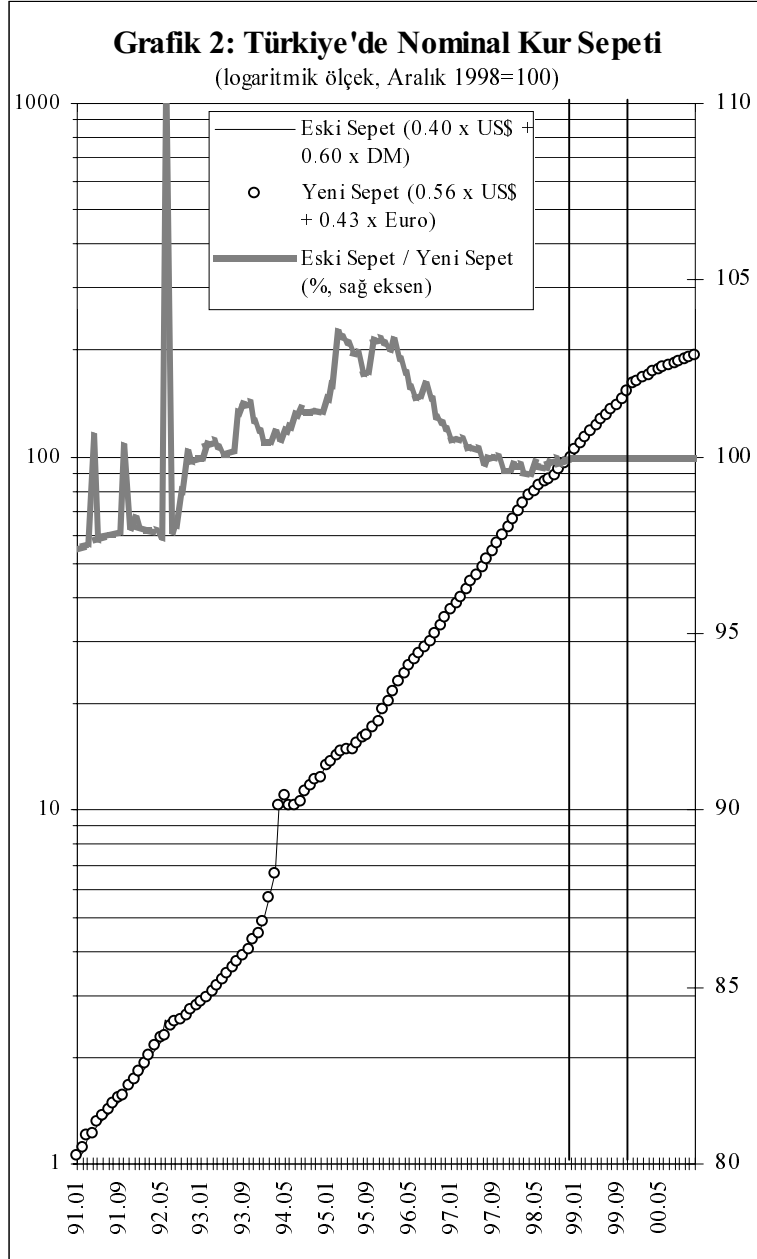
	ABD Doları'na Karşı	Japon Yen'ine Karşı	Türk Lirası'na Karşı	İngiliz Sterlini'ne Karşı	Alman Markı'na Karşı	Euro'ya Karşı
ABD Doları	•	49.75	72.39	2.75	15.69	15.69
Japon Yeni	-33.22	•	93.14	15.12	29.61	29.61
Türk Lirası	-41.99	-48.22	•	-40.40	-32.89	-32.89
İngiliz Sterlini	-2.68	-13.13	67.78	•	12.59	12.59
Alman Markı	-13.56	-22.85	49.01	-11.19	•	0.00
Euro	-13.56	-22.85	49.01	-11.19	0.00	•

Kaynak: TCMB, *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*; kendi hesaplamalarımlarım.

³ Grafik 1 ve 2’de, 15 ülke için geçerli olan Avrupa Para Birimi (ECU) kurları, 1999 yılı Ocak ayından itibaren, 11 ülke için geçerli olan Euro itibarıyla devam ettirilmiştir.

Kaynak: TCMB, *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*; kendi hesaplamalarım.

Kaynak: TCMB, *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*; kendi hesaplamalarım.
Not: 2000 yılına ait rakamlar, 9.12.1999'da TCMB tarafından açıklanan kur politikası çerçevesinde türetilmiştir.

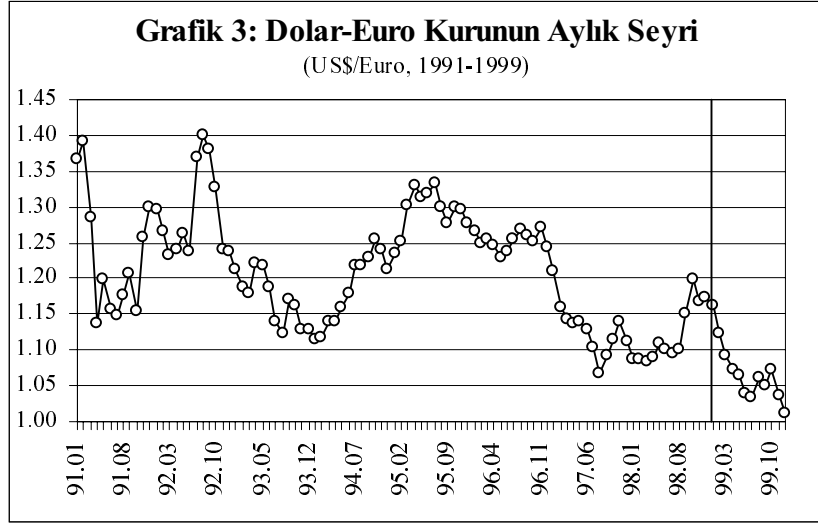
Türk Lirası'nın daha önceden ABD Doları ile Alman Markı'ndan oluşan bir döviz kuru sepeti itibariyle izlenen nominal değeri (eski sepet), 1999 yılı başından bu yana ABD Doları ve Euro'dan oluşan yeni bir kur sepeti itibariyle izlenmeye başlanmıştır (Grafik 2). 1999 yılı öncesinde DM ile ECU arasında var olan dalgalanmaların Ocak 1999'dan itibaren sıfırlanmasıyla, eski ve yeni ağırlıklı kur sepetleri Grafik 2'de çakışmış bulunmaktadır.

1 ABD Doları ve 0.77 Euro'dan oluşan (yani % 56.5 Dolar ve % 43.5 Euro ağırlıklı) yeni kur sepetinin, Aralık 1998 - Aralık 1999 arasında % 60.6 kadar artmış iken, TC Merkez Bankası tarafından 9 Aralık 1999 günü ilan edilen kur ve para politikası çerçevesinde, Aralık 1999 - Aralık 2000 döneminde % 20 kadar artması öngörülmektedir. Bu durumda, eğer Aralık 1999'daki ABD Doları/Euro çapraz kurunun Aralık 2000'de de geçerli olacağını varsayarsak, Türk Lirası Aralık 1998 - Aralık 1999 arasında Euro karşısında % 32.9 ve Dolar karşısında % 42.0 kadar değer yitirmişken, Aralık 1999 - Aralık 2000 arasında her iki para karşısında da % 16.7 oranında değer yitirmiş olacaktır.⁴ Fakat söz konusu çapraz kur 2000 yılında da 1999'daki gibi hızla ABD Doları lehine gelişecek olursa (bak. Grafik 3), TL 2000 yılında ABD Doları karşısında % 22.0, Euro karşısında ise % 8.6 oranında değer yitirmiş olacaktır.⁵

---

⁴ Bu senaryoya göre gerek TL/US\$ gerekse TL/Euro kurları 2000 yılında % 20.0 oranında yükselmiş olacaktır.

⁵ Bu senaryoya göre ise, TL/US\$ kuru 2000 yılında % 28.2 artarken, TL/Euro kuru % 9.4 artmış, kur sepeti ise yine (açıklanan program gereği) % 20 oranında yükselmiş olacaktır. Dolayısıyla, her iki senaryonun da ima ettiği gibi, TCMB tarafından 2000 yılında uygulanacak kur politikası çerçevesinde sepetteki artış oranları aylık, hatta günlük olarak daha dönem başında açıklanmış olduğu halde, Dolar/Euro çapraz kurundaki belirsizlik varlığını koruyacaktır.

Kaynak: TCMB, *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi*; kendi hesaplamalarım.

AB ülkelerinin ortak parası Euro'nun 1999-2002 döneminde yürürlüğe girmesinin kendi ekonomileri üzerindeki olası etkileri genellikle şu başlıklar altında tahmin edilmekte ve ele alınmaktadır: (i) AB ülkelerindeki mal ve hizmet fiyatları açısından saydamlığın artması, yani uluslararası fiyat karşılaştırmalarının kolaylaşması, (ii) Euro bölgesindeki bütün döviz kuru dönüştürmeleriyle ilgili işlem maliyetlerinin ortadan kalkması ve (iii) 11 AB ülkesinin ulusal paraları arasındaki kurların sabitlenmesi nedeniyle kur riskinin sıfırlanması sonucunda (1) AB ülkelerinde mal ve hizmet piyasalarındaki rekabet yoğunlaşacak ve (2) böylece çıktıda artışa yol açıp işsizliği azaltacak, (3) üstelik, Avrupa sermaye piyasasının gelişmesi de teşvik edilmiş olacaktır.

İşte bu bildirinin konusunu; 1999'da kaydi para olarak yürürlüğe giren ve ilk iki yıl itibariyle belli başlı ulusal paralar ve TL karşısındaki gelişmeleri yukarıda kısaca tartışılmış olan Euro adlı tek paranın Türkiye gibi bir üçüncü ülke üzerindeki makroekonomik etkilerinin neler olabileceğinin analiz edilmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla, önce Bölüm 2'de, söz konusu etkilerin analizine yönelik mevcut yerli ve yabancı literatürün bir bilançosu çıkartılacak; daha sonra da, Bölüm 3'te, Euro'nun ortaya çıkmasının üçüncü ülke ekonomileri üzerindeki olası etkilerinin nasıl analiz edilmesi gerektiği tartışılacak, birbirini tamamlayıcı nitelikte iki analiz yaklaşımı önerilecektir. Çalışma, sonuç düşüncelerinin özetlenmesiyle son bulacaktır.

2. Literatür

Euro'nun yürürlüğe girmesinin Türkiye ve diğer ülkeler üzerindeki olası etkileriyle ilgili literatürdeki haberdar olunan ve ulaşılabilen temel çalışmalar, Tablo 2 ve 3'te karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 2 ve 3'ün satırlarında, çalışmaları dikkate alınan yazarların, Euro'nun hangi açığı veya kanallardan Türkiye ve diğer yabancı ülkelere makroekonomik etkilerde bulunabileceğini düşündükleri özetlenmiştir. Başka bir deyişle, her iki tablodaki siyah kutucuklar, söz konusu sütunda yer alan çalışmada, ilgili satırda belirtilen alan itibarıyla Euro'nun olumlu veya olumsuz bir etkisinin olup olmayacağına ele alındığını göstermektedir. Buna göre, Tablo 2'de temel inceleme noktaları karşılaştırılan 52 çalışmada en çok ele alınan etkilerin, Euro'nun (1) Türkiye'nin mal ihracat ve ithalatı, (2) finansal sermaye giriş ve çıkışları, (3) Türk finans sistemi, (4) Türkiye'deki kamu kesiminin dış borç stoku ve yönetimi, (5) finans ve dış ticaret mevzuatları ile, (6) Türkiye'nin gelecekteki iktisat politikaları ve yapması gereken yapısal reformlar üzerinde yol açabileceği etkiler olduğu görülmektedir. Yine bu 52 çalışmanın önemli bir ortak özelliği, hemen hiçbirinde ekonometrik veya zaman serisi tahmin yöntemlerinin kullanılmamış olmasıdır.⁶ Bu çalışmalar pek ampirik bulgu ve öngörülere dayanmadıkları gibi, genelde, Euro'nun uluslararası etkileri açısından bütünlüğü olan bir kavramsal-kuramsal çerçevede de yapılmamışlardır.

Tablo 3'te karşılaştırılan 17 çalışma daha çok Euro'nun Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Latin Amerika ve Asya ülkeleri üzerindeki etkileri hakkındadır. Bu çalışmalarda, Türkiye üzerindeki etkiler hakkındaki çalışmalardan farklı olarak, sadece (1) mal ihracat ve ithalatı ile (2) finansal sermaye hareketleri ve (3) söz konusu ülkelerin finansal ve döviz kuru sistemleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

---

⁶ Bunun bir istisnası sayılabilecek olan Ruhashyankiko (1998 ve 1999)'un bulgularına ileride değinilecektir.

Tablo 2: Euro'nun Türkiye Ekonomisine Etkileri Hakkındaki Literatür (tablonun devamı)

	Yazar/lar	981000	981000	981016	981100	981100	981100	981105	981203	981203	981203	981203	981203	981203	981211	981222	990107	990203	990203	990400	990400	990400	990400	990400	990400	990500	990604	990900
Yayın Yılı, Ay ve Günü		Nahit Töre	Yavuz Canevi	Ab.Danışmanlık ve Yatırım AŞ	Başak Dergisi	Power Dergisi	TCMB DİGM	BİSİSP Kuruc	Duru K. Özkaban	Füsun Gönder	Hilal Ağaçkoğlu	Hüseyin Erkan	Nilgün Anısan	Ömer Alay	Aykut Kibrıçoğlu	Hakkı Arslan ve İdil Hamzadı	Ercan Kumcu	Bahattin Erbil	Baki Alkaçar	Adnan Nas	BİSİSP Kuruc	Hakkı Arslan	Musa Sipahioglu	Reyhan Amca	Yavuz Özgedik	Deniz Ata ve Serkan Silahşor	Salih Neftçi	Hazine Müsteşarlığı Euro Komitesi
Mal İhracatı																												
Mal İthalatı																												
Bavul Ticareti																												
İşçi Dövizleri																												
Turizm Gelirleri																												
Finansal Gelirler																												
Finansal Akımlar (Portföy + Dolaysız)																												
Finans ve Bankacılık Sistemi																												
Kamu Dış Borç Stoku ve Yönetimi																												
Özel Firmaların Dış Borçları																												
TCMB'nin Uluslararası Rezervleri																												
Nominal Döviz Kurları ve Kur Sistemi																												
Reel Döviz Kurları																												
Para İkamesi																												
Kamu Maliyesi																												
Enflasyon																												
İşgücü Piyasası ve İşsizlik																												
Reel GSMH Artışı																												
Özel Firmaların Yapısal Hazırlıkları																												
Finansal Mevzuat																												
Dış Ticaret Mevzuatı																												
İktisat Politikaları ve Yapısal Reformlar																												

Not: Bu tablonun sütunlarında yer alan çalışmaların tam künyeleri internette http://dialup.ankara.edu.tr/~kibrıctci/eurotcmb_lit.html adresinde listelenmiştir.

Tablo 3: Euro'nun Türkiye Dışındaki Ekonomilere Etkileri

	Yazar/lar	Yayın Yılı, Ay ve Günü	İlgili Ülkeler
	Noebert Funke ve Mike Kennedy	970000	Genel
	Douglas Laxton ve Eswar Prasad	970300	İsviçre
	A. Benassy-Quere ve A. Lahreche-Revil	980400	Orta ve Doğu Avrupa
	SELA Sürekli Sekreteryası	980600	Latam ve Karibik
	Peter Belex	980700	Genel
	Yonghao Pu	980708	Asya
	UBS	980730	İsviçre
	Robert Lynch ve Chin Loo Thio	981110	Latam ve Asya
	Simon Mackay	981200	Orta ve Doğu Avrupa
	Jean-Francois Ruhashyankiko	981202	Orta Doğu ve Kuzey Afrika
	Antonin Rusek	981211	Doğu Avrupa
	R. Feldman, K. Nashashibi, et al.	990000	Çeşitli
	Jean-Francois Ruhashyankiko	990100	Orta Doğu ve Kuzey Afrika
	Robert Solomon	990100	Genel
	Ramkishen S. Rajan	990300	Asya
	Rudiger Dornbusch	990316	Latam
	Dorte Verner	990600	Latam
Mal İhracatı			
Mal İthalatı			
İşçi Dövizleri			
Turizm Gelirleri			
Finansal Gelirler			
Finansal Akımlar (Portföy + Dolaysız)			
Finans ve Bankacılık Sistemi			
Kamu Dış Borç Stoku ve Yönetimi			
Özel Firmaların Dış Borçları			
Merkez Bankasının Uluslararası Rezervleri			
Nominal Döviz Kurları ve Kur Sistemi			
Reel Döviz Kurları			
Para İkamesi			
Kamu Maliyesi			
Enflasyon			
İşgücü Piyasası ve İşsizlik			
Reel GSMH Artışı			
Özel Firmaların Yapısal Hazırlıkları			
Finansal Mevzuat			
Dış Ticaret Mevzuatı			
İktisat Politikaları ve Yapısal Reformlar			

Not: Bu tablonun sütunlarında yer alan çalışmaların tam künyeleri internette http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/eurotcmb_lit.html adresinde listelenmiştir.

Her iki tablodaki çalışmalarda, genellikle, AB ülkeleriyle daha yoğun mal ticareti ilişkisi bulunan ülkelerin Euro'nun ortaya çıkışından daha çok etkilenmelerinin beklendiği belirtilmekte, finansal piyasalar aracılığıyla doğabilecek etkilerin ise genelde daha sınırlı olacağı tahminine yer verilmektedir. AB üyeliğine aday olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilgili olarak ise, literatürde, bu ülkelerin kendi ulusal paralarını ABD Doları'na mı yoksa Euro'ya mı sabitlemelerinin daha uygun olacağının sıkça tartışıldığı görülmektedir.

3. Euro'nun Uluslararası Etkilerini Farklı Analiz Yöntemleri

Literatürün yukarıda özetlenmesinden de anlaşıldığı gibi, Euro'nun yürürlüğe girmesinin uluslararası etkileri sorunsalının yeni baştan ve bir bütün halinde ele alınmasının gerektiği ortadadır. Zira, söz konusu etkiler daha baştan geniş bir çerçevede içinde sınıflandırılıp tanımlanmadığı için, literatürdeki çalışmalar genelde yüzeysel kalmakta ve bunlarda ampirik sına ve öngörülere pek yer verilmemektedir.

Euro'nun uluslararası etkileri; kaba bir bakışla, makroekonomik-mikroekonomik, dolaylı-dolaysız, statik-dinamik, akımlara-stoklara, kamusal-özel sektörlere, cari işlemler hesabına - sermaye hesabına, farklı piyasalara ve nihayet, Euro'nun bir uluslararası para olarak işlevlerini yerine getiriş biçimine göre etkiler diye sınıflandırılabilir. Euro'nun uluslararası etkilerinin “neler olabileceğini” ve bu etkilerin “boyutlarını” tahmin etmeye çalışan birinin, herşeyden önce, bu etkileri “nasıl” analiz edebileceğini iyice düşünmesi gerekmektedir. Başlangıç için bunun bir yolu, literatürde daha önceden yapılmış olan çalışmaları incelemek olabileceği gibi, diğer bir yolu da, iktisatçılar ve/veya Euro'nun ortaya çıkmasından etkilenmesi beklenen ekonomik ajanlar üzerinde anket çalışmaları yapmak olabilir. Anket çalışmalarının iki ilginç örneği, Union Bank Swiss'in (UBS) İsviçre'de yaptığı 1998 tarihli kapsamlı anket çalışması ile, TC Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü'nün Ekim 1999'da tamamlayarak sonuçlarını internet üzerinde <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/EUROd.html> adresinden kamuoyuna duyurduğu “Parasal Birliğe Geçiş ve Euro'nun Kullanılmaya Başlanmasının Firmalar Üzerindeki Etkileri” başlıklı yararlı anket çalışmasıdır. İktisatçılar arasında Euro'nun Türkiye

ekonomisi üzerindeki etkileriyle ilgili olarak yapılmaya çalışılan bir anket ve sonuçları ise, internette <http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/eurosur.html> adresinde sunulmuştur.

Bu çalışmada, Euro'nun uluslararası etkilerinin kuramsal analizine yönelik olarak birbirini destekleyen iki çerçeve sunulmaktadır.⁷ Tablo 4 ve 5'te önerilen bu iki analiz çerçevesinden ilki, Bekx (1998)'in Euro'nun bir "uluslararası para" olarak işlevlerinin neler olduğuna dair yaklaşımından yola çıkmaktadır. Euro da, tıpkı her (uluslararası) para gibi üç temel işleve yönelik olarak kullanılabilir: (1) Değer saklama aracı olarak, (2) Mübadele aracı olarak ve (3) Muhasebe birimi olarak. Euro'nun kamusal kesim tarafından mı yoksa özel kesim tarafından mı kullanıldığını da dikkate alacak olursak, üç temel işlevin herbiriyle ilgili olarak, Euro'nun işlevleri aslında, Tablo 4'teki gibi, ikişer alt başlığa daha ayrılabilir: (1) Euro'nun uluslararası bir "yatırım ve finansman aracı" olması, (2) Euro'nun bir "ödeme parası" veya "araç para" olması, (3) Euro'nun bir "fiyatlandırma parası" olması, (4) Euro'nun kamu kesimince bir "rezerv para" olarak kullanılması, (5) Euro'nun ilgili üçüncü ülkeler açısından bir "müdahale parası" olması ve (6) Euro'nun ulusal paranın ona karşı sabitlendiği bir para olması. Dolayısıyla, Euro'nun uluslararası etkileri de, burada sayılan her bir işlevden kaynaklanabilecek farklı etkiler itibarıyla gruplandırılarak ayrı ayrı incelenebilir.

Tablo 4: Euro'nun Bir "Uluslararası Para" Olarak İşlevlerini Yerine Getiriş Biçim ve Derecesine Göre Türkiye Ekonomisine Etkilerini Analiz Çerçevesi

		Euro'nun Kullanımı	
		Özel Kullanım	Kamusal Kullanım
<i>Euro'nun Bir Uluslararası Para Olarak İşlevleri</i>	Değer Saklama Aracı Olma	<i>Euro'nun yatırım ve finansman aracı olmasından kaynaklanabilecek etkiler</i>	<i>Euro'nun rezerv para olmasından kaynaklanabilecek etkiler</i>
	Mübadele Aracı Olma	<i>Euro'nun ödeme parası veya araç para olmasından kaynaklanabilecek etkiler (mal, hizmet ve ulusal para alımında)</i>	<i>Euro'nun müdahale parası olmasından kaynaklanabilecek etkiler</i>
	Muhasebe Birimi Olma	<i>Euro'nun fiyatlandırma parası olmasından kaynaklanabilecek etkiler</i>	<i>Euro'nun kur sabitleme parası olmasından kaynaklanabilecek etkiler</i>

⁷ Kibritçioğlu (1998)'de, Euro'nun dış dünya üzerindeki olası makroekonomik etkileri şu biçimde sıralanmıştır: (1) Kurumsal etkiler, (2) hazırlık etkileri, (3) faturalandırma etkileri, (4) ticaret etkileri, (5) finansal piyasa etkileri, (6) döviz kuru etkileri ve para ikamesi etkisi.

Euro'nun uluslararası etkilerinin analizine yönelik olarak tasarlanan bu ilk çerçeve, bazı üstünlüklerinin yanısıra, kimi zayıflıklar da içermektedir. Örneğin bu yaklaşımda, söz konusu uluslararası etkilerin zamana yayılma biçimleri dikkate alınmıyormuş gibi gözükmemektedir. Ayrıca, Tablo 4'teki bu çerçevede, Euro'nun doğuşunun, ilgili ülkenin finans ve dış ticaret mevzuatları ile gelecekteki iktisat politikalarının biçimlendirilmesi üzerinde yapabileceği etkiler de dikkate alınmamış olmaktadır. Bu nedenlerle, Tablo 4'teki yaklaşımın değinilen bu yetersizliklerini giderebilmek amacıyla, Euro'nun Türkiye gibi belirli bir üçüncü ülke üzerindeki etkilerini analiz işine, Tablo 5'teki gibi bir çerçeveden yola çıkarak da girişilebilir.

Tablo 5'teki sütunlarda, Euro'nun gerçekleşen ve olası etkileri öncelikle statik ve dinamik diye iki grup halinde sınıflandırılmıştır. Statik veya anlık etkiler, Euro'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte herhangi bir zaman noktasında “yalnızca bir seferliğine” meydana gelen etkilerdir. 11 AB ülkesinin ulusal paraları cinsinden tutulan döviz tevdiat hesaplarının bir seferde Euro'ya dönüşmesi ile ortaya çıkan “döviz kompozisyonu etkisi” bu tür etkilere örnek olarak gösterilebilir. Dinamik (veya zamana yayılan) etkilerin bir kısmı, geride bıraktığımız 1999 yılı içinde “gerçekleşmiş” bulunan etkilerdir. Orta ve uzun dönemdeki etkiler ise, zamanla giderek yoğunlaşacak türden etkilerdir ve bu nedenle, Tablo 5'teki kutucuklarda farklı tondaki zeminlerle ifade edilmişlerdir. Burada “çok uzun dönem” olarak kabul edilen 2004 yılı ve sonrası dönemde ortaya çıkabilecek etkiler ise, şu an için kestirilmesi en güç etkiler olarak kabul edilebilir. Ancak, bunların, yıllar geçtikçe giderek hafiflemesi beklenecektir.

Tablo 5: Euro'nun Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Sınıflandırılması ve Olası Büyüklüklerinin Tahmini İçin Bir Analiz Çerçevesi

	<i>Statik Etkiler</i>	<i>Dinamik (Zamana Yayılan) Etkiler</i>				Açıklama
	Anlık veya Bir Defalık Etkiler	Kısa Dönemde (1999)	Orta Dönemde (2000-2001)	Uzun Dönemde (2002-2003)	Çok Uzun Dönemde (2004-...)	
<i>Dolaysız Etkiler</i>	faturalandırma ve döviz kompozisyonu etkileri			sermaye akımları, finans piyasaları, ticaret, ...	?	döviz, mal, hizmet, para ve sermaye piyasalarında
<i>Dolaylı Etkiler</i>				ticaret, büyüme, sermaye akımı, istihdam, fiyatlar, ...	?	mal, hizmet, para ve sermaye piyasalarında
<i>Mevzuat Uyumu ve Hazırlık Etkileri</i>			bazı uyum düzenlemeleri gecikir veya yenileri gerekirse			finansal ve ticaretle ilgili düzenlemeler ile, mikro düzeydeki hazırlıklar
<i>Ekonomik Politikalar ve Reformlar Üzerindeki Etkiler</i>	yapısal reformlar (sosyal güvenlik, tarım, vs.)		iktisat politikalarının tasarlanması		?	kur, para, maliye, ticaret, nüfus, eğitim, sağlık ve teknoloji politikaları

Bir defalığına gerçekleşmesi veya zamana yayılarak farklı şiddetlerde ortaya çıkmaları beklenen etkileri, Tablo 5'in satırlarında olduğu gibi dört ana başlık altında sınıflandırabiliriz. "Dolaylı etkiler"i, Euro'nun yürürlüğe girmesi sonucunda AB'nin kendi içinde meydana gelebilecek olan istihdam ve gelir artışı, genel fiyat düzeyi düşüşleri ve sermaye piyasası derinleşmesi gibi makroekonomik gelişmeler aracılığıyla üçüncü ülke ekonomilerine taşabilecek türdeki uluslararası etkiler olarak tanımlayabiliriz. Böylece, "dolaysız etkiler"i de, AB'nin kendi içinde doğabilecek bu tür etkiler aracılığıyla değil de, "doğrudan doğruya" Euro'nun yeni bir para olarak uluslararası mal, hizmet ve faktör alışverişlerinde kullanılmaya başlanmasıyla meydana gelebilecek etkiler olarak düşünebiliriz.⁸

⁸ Bu başlık altında ele alınabilecek etkilerin bir kısmı "anlık", diğer kısmı ise Euro'nun diğer ulusal paralar karşısındaki olası dalgalanmaları nedeniyle "sürekli" niteliktedir.

Üçüncü ülkelerin kendi mevzuatlarını Euro'ya geçen AB ülkelerinkine uydurmak zorunda kalmaları durumunda doğabilecek anlık etkileri ayrı bir etki grubu olarak ele alabiliriz. Benzer biçimde, aslında ilgili üçüncü ülke açısından bir dolaylı etkiymiş gibi gözükse, gelecekteki makroekonomik politikaların ve reformların tasarlanması üzerindeki etkileri de ayrı bir etki grubu olarak sınıflandırabiliriz.

4. Sonuç Düşünceleri

Literatüre bakılırsa, Euro'nun ortaya çıkışı ve başarılı bir uluslararası para olup olamayacağı fazlasıyla önemsenip tartışılmış olmakla birlikte, üçüncü ülke ekonomileri üzerindeki olası ve gerçekleşen etkileri henüz yeterince titiz ve kapsamlı bir biçimde araştırılmış değildir.

İktisatçılarla ilgili öznel gerekçeleri bir kenara bırakacak olursak, bu durumun kanımca çok önemli bir nedeni, konunun ekonometri ve zaman serisi analiz tekniklerini uygulamaya (henüz) pek uygun olmamasıdır. Euro'ya geçilmesiyle AB ülkeleri içinde meydana gelebilecek gelişmeler ve bunların boyutları bile yeterince tahmin edilememişken, diğer ülkeler üzerindeki etkilerin tahminin iktisatçılara pek çekici gelmemesi belki bu gerekçeyle bir ölçüde makul görülebilir.

Bununla yakından ilgili bir başka gerekçe, analize konu olacak ülke ile ilgili istatistiki veri teminindeki güçlükler olabilir. Bu güçlüklerin giderildiği gün geldiğinde ise, Euro'nun olası uluslararası etkilerinin (ex ante) tahmininin artık olanaksızlaşacağı ve iktisatçıların bir kez daha ex post etki analizleriyle yetinmek zorunda kalacakları açıktır.

Ancak, literatürde ciddi ampirik çalışmalar da hiç yok değildir. Ruhashyankiko (1998 ve 1999), kanımca, bu bildiride tartışılan çerçeveye ilgili en önemli birkaç çalışmadan ikisidir. Yazar, bu çalışmalarında; 11 AB ülkesinin kendi ulusal paraları arasındaki kur dalgalanmalarını (1999 yılı başında kurların sabitlemesi suretiyle) ortadan kaldırmakla, dış ticaret açısından var olan “belirsizliği” de önemli ölçüde azalttıkları önkabulünden yola çıkıyor. İlgilendiği temel soru; Euro'ya geçilmesiyle belirsizlikte meydana gelen bu azalmanın, AB dışındaki Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Akdeniz ülkelerinin (Türkiye dahil) üretim yapıları ve ihracat performanslarını nasıl etkiledikleri. Kurmuş olduğu

“belirsizlik ortamında ihracat” modelinde, Ruhashyankiko, 11 ülkenin paraları arasındaki belirsizlik sıfırlanır ama diğer ülkelerin ulusal paralarıyla olan belirsizlik sürerken, ikame ve gelir etkilerinin tahmin edilmesine çalışıyor. Endüstriyel panel verileri kullandığı modelinde, özellikle AB ülkeleri ile daha yoğun mal ticareti ilişkilerine sahip olan bazı Doğu Akdeniz ülkelerinde (ve kısmen de Orta Doğu ülkelerinde) yerli sanayinin, Euro’ya geçilmesinden olumsuz yönde etkileneceği sonucuna ulaşıyor. Ruhashyankiko’ya göre, Euro’nun doğuşu, bu gibi ülkelerin üretim yapısında değişikliklere yol açarak ihracatlarını mamul mallardan tarım ürünleri ve hizmetlere doğru kaydıracaktır. Buna karşılık, bir ülkenin, toplam ihracatı içinde AB’ye yaptığı ihracat daha az yer tuttuğu, toplam hasılasına oranla imalat sanayii üretiminin daha düşük olduğu ve üretim ve ihracat yapılarını çeşitlendirebilmiş olduğu ölçüde, Euro’nun o ülkede “sanayisizleşme”ye (deindustrialization) ve ihracat yapısı kaymalarına yol açıcı etkilerinin de daha sınırlı olacağını vurgulamaktadır.

Bu bildiride, Euro’ya geçilmesinin Türkiye gibi bir üçüncü ülke ekonomisi üzerindeki olası ve hatta kısmen gerçekleşmiş bulunan etkilerinin bugüne kadar literatürde nasıl ele alındığı ve özellikle de, bundan sonra nasıl analiz edilebileceği tartışılmıştır. Euro’nun uluslararası etkilerinin, Ruhashyankiko (1998 ve 1999) tarzındaki yeni çalışmalar ve üstelik üzerinde yoğun biçimde düşünülerek iyi çizilmiş kavramsal ve kuramsal analiz çerçeveleri içinde araştırılması gerektiği ortadadır.

Kaynakça⁹

- Bekx, Peter (1998): “The Implications of the Introduction of the Euro for Non-EU Countries”, European Commission, *Euro Paper* No. 26.
- Kibritçioğlu, Aykut (1998): “EMU, Euro and EU-Membership: An Evaluation from the Turkish Macroeconomic Perspective”, KOF/ETHZ tarafından düzenlenen *EMU and the Outside World* konferansında sunulan bildiri, 11 Aralık 1998, Zürich, İsviçre. (İnternet: <http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/euroturk.pdf>)
- Ruhashyankiko, Jean-Francois (1998): “Will the Euro Hurt the Industrialization of Europe Southern Trading Partners?”, KOF/ETHZ tarafından düzenlenen *EMU and the Outside World* konferansında sunulan bildiri, 11 Aralık 1998, Zürich, İsviçre. (İnternet: <http://www.kof.ethz.ch/TM/EMUConf/Ruhas.pdf>)
- Ruhashyankiko, Jean-Francois (1999): “Impact of Euro on the Production Structure and Export Performance of MENA countries: Evidence from Industrial Panel Data”, *IMF Working Paper* WP/99/12. (İnternet: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp9912.pdf>)

---

⁹ Bu bildiri de atıfta bulunulan diğer bütün çalışmalar, sayılarının çokluğu nedeniyle, yalnızca internette http://dialup.ankara.edu.tr/~kibritci/eurotcmb_lit.html adresinde listelenmiştir.